

Yemen savaşı ve İran-Suudi Arabistan rekabeti

The Yemen conflict and the Saudi-Iranian rivalry

Mehmet Bardakçı¹

ÖZ

İran ve Suudi Arabistan 1979'daki İran İslam Devrimi'nden beri bölgesel güç mücadelesi içindedir. Bu rekabet Arap ayaklanmalarıyla birlikte artmıştır. Bu çalışma Arap ayaklanmaları sürecinde Yemen'de ortaya çıkan savaşta İran ve Suudi Arabistan arasındaki rekabeti incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın merkezi araştırma sorusu Yemen Savaşı'nda Suudi Arabistan-İran rekabetinin nasıl gerçekleştiğidir. Bunun yanında makale başka araştırma sorularını da cevaplamayı amaçlamaktadır: Yemen, Suudi Arabistan ve İran için ne derecede önemlidir? İran'ın Husiler'le ne tür bir ilişkisi vardır? Suudi Arabistan'ı Yemen'de askeri müdahaleye yönlendiren faktörler nelerdir? Hangi olaylar Suudi Arabistan'ı Yemen'de ateşkes yapmaya itmiştir? Bu sorular ışığında çalışma şu hipotezleri öne sürmektedir: İran ve Suudi Arabistan'ın Yemen krizine müdahil olması güç ve güvenlik temelinde neo-realist teori çerçevesinde açıklanabilir. Bunun yanında makale İran ve Husiler arasındaki ilişkilerin yaygın olarak kabul edildiğinin aksine inanç birlikteliğinden çok pragmatik bir temele dayandığını ileri sürmektedir. Ayrıca çalışma Suudi Arabistan'ın Yemen'e askeri müdahalesinin maliyet-fayda dengesinin git gide fayda aleyhine bozulması sonucunda Suudi Arabistan'ı Yemen'de ateşkes ilan etmeye sevk ettiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vekalet Savaşı, Yemen, Husiler, İran, Suudi Arabistan.

Jel Sınıflaması: F5, N45, N95.

ABSTRACT

Iran and Saudi Arabia have been in a regional power struggle since the 1979 Iranian Islamic revolution. This rivalry has increased with the Arab revolts. This study aims to investigate how the Saudi-Iranian rivalry played out during the Yemen conflict in the context of the Arab revolts. Other questions considered for the study are as follows: How important is Yemen for Saudi Arabia and Iran? What kind of relationship do Iran and the Houthis have? Which factors induced Saudi Arabia to intervene militarily in Yemen, and which events compelled Saudi Arabia to declare a ceasefire there? In the light of these questions, the hypotheses advanced are; the involvement of Iran and Saudi Arabia in the Yemen crisis can be explained on the basis of power and security within the framework of neo-realist theory and contrary to what is widely accepted, relations between Iran and the Houthis are of a pragmatic nature rather than stemming from a shared belief system. The study also argues that the cost-benefit balance of Saudi Arabia's military intervention in Yemen was progressively disrupted at the expense of benefit led Saudi Arabia to cease fighting in Yemen.

Keywords: Proxy War, Yemen, Houthis, Iran, Saudi Arabia.

Jel Classification: F5, N45, N95.

DOI: [10.47934/tife.13.01.01](https://doi.org/10.47934/tife.13.01.01)

1. Doç. Dr. Bir kuruma bağlı değildir.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

Mehmet Bardakçı

E-mail: mehmet_bar@yahoo.com

Submitted / Başvuru: 13.01.2024

Accepted / Kabul: 18.03.2024

Citation / Atıf: Bardakçı M. (2024). Yemen savaşı ve İran-Suudi Arabistan rekabeti. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi, 13(1), 1-21, <https://doi.org/10.47934/tife.13.01.01>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. Giriş

Soğuk Savaş dönemi koşullarında farklılıklarını rafa kaldırarak ABD'yle ittifak halinde uyumlu bir ilişkiye sahip olan İran ve Suudi Arabistan, 1979 İran İslam Devrimi'nden beri rekabet halindedir. Sık sık İran Dini Lideri Ayetullah Humeyni'nin gayri meşru olarak gördüğü Körfez monarşilerinin devrilmesi çağrısında bulunması bu ülkelerde korkuya yol açmıştır. Diğer taraftan Suudiler'in mensup olduğu Vahabilik/Selefilik mezhebinin Şii'leri on iki imama bağlılıkları nedeniyle doğru yoldan sapmış olarak görmeleri İranlılar'ı kızdırmıştır. Farklı siyasal-ideolojik modellere sahip olmaları, hem İran'ın hem de Suudi Arabistan'ın İslam dünyasının ve Ortadoğu'nun lideri olma iddiası ve ABD'yle karşıt ilişkileri Tahran ve Riyad'ın karşıt kutuplarda yer alması sonucunu doğurmuştur.

1979'da devrimden sonra İran'da kendisine karşıt bir İslami rejimin kurulmasından sonra 1980'de Irak'ın İran'a saldırısı da Riyad-Tahran arasındaki gerginliği önemli bir şekilde etkileyen bir gelişme olmuştur. Suudi Arabistan, bu savaşta İran'a karşı bir tampon oluşturan Irak'ı desteklemiştir. Savaş bölgesel düzende önemli değişikliklere yol açmış ve Tahran-Riyad ilişkilerinin bozulmasına katkıda bulunmuştur. Bir dizi iç ve bölgesel gelişme 1990'larda iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşamasına yardımcı olmuştur. 1990'da Irak'ın Kuveyt'e saldırısı Irak'ın her iki ülke için de bir tehdit olduğu algısını güçlendirmiştir. İran'ın 1991'deki Şii ayaklanmasını desteklemekten imtina etmesi Suudi Arabistan'da İran'ın devrim ihracı konusundaki endişesini hafifletmiştir. Suudi Arabistan'ın yaşadığı ekonomik kriz, halefiyet tartışması ve Suudi Monarşisi'ne İslamcı tehdit Riyad'ın İran'a bakışını yumuşatarak ilişkilerin normalleşmesini sağlamıştır (Wehrey vd., 2009, s. 17).

Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Müslüman nüfusa sahip Orta Asya ülkelerinde ve Afganistan'da rekabet devam etmiştir. Bunun yanında Arap Yarımadası'nda Tahran ve Riyad arasında gerginlik tam olarak ortadan kalkmamıştır. Fakat her iki ülkede ılımlı liderlerin – Suudi Arabistan'da Kral Abdullah ve İran'da Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani – iktidara gelmesinden sonra 1990'ların ortasından itibaren ilişkiler yumuşama sürecine girmiştir. 1997'de reformcu Muhammed Harem'inin İran'da cumhurbaşkanı olmasından sonra ilişkilerdeki yumuşama süreci hızlanmıştır. 2003'te Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle Irak Yönetimi'nin azınlık Sünniler'den çoğunluğu oluşturan Şii'lerin eline geçmesiyle İran'ın Irak'taki etkisinin artışı Riyad-Tahran arasındaki ilişkilerin yeniden bozulmasına yol açmıştır. Saddam Hüseyin'in 2003'te ABD tarafından devrilmesiyle birlikte ülkede yönetimin Sünni azınlıktan çoğunluğu oluşturan Şii'lere geçmesinden sonra İran Ortadoğu'da Suudi Arabistan'a karşı pozisyonunu güçlendirmiştir. İran, İsrail ve ABD'ye karşı Irak, Suriye, Filistin'de Hamas ve Lübnan'da Hizbullah'ı içine alan "direniş eksenini" oluşturmuştur.

İlişkilerdeki bozulma süreci İran'da 2005'te Mahmud Ahmedinecad'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle hızlanmıştır. Lübnan ve Suriye, Suudi Arabistan ve İran'ın açık bir rekabete girdiği bölgelerden biri olmuştur. Devrimden sonra İran Hizbullah'a verdiği destekle Lübnan'daki askeri ve siyasi varlığını artırmıştır. Suudi Arabistan'ın bu ülkeye ilgisi ise Başbakan Refik Hariri'nin 2005'teki suikastinden sonra artmıştır. Diğer yandan Suriye ise İran için Lübnan'daki müttefikleri Hizbullah'a ulaşımında önemli bir lojistik role sahiptir. Suriye, Başar Esad'ın 2000'de cumhurbaşkanı olmasından sonra daha önce yardım aldığı Suudi Arabistan'dan uzaklaşmaya başlamıştır (Wehrey vd., 2009, s. 89). Suudi Arabistan ve İran'ın rekabet halinde olduğu diğer bir mesele olan Filistin konusundaysa 2006'dan sonra Filistinli gruplar arasındaki bölünmeden sonra İran bölgede etkisini artırmıştır.

Riyad-Tahran rekabeti 2010'da patlak veren Arap ayaklanmalarından sonra tırmanışa geçmiştir. Suudi Arabistan, İran'ın kendi topraklarındaki ve diğer Arap körfez ülkelerindeki Şii toplulukları kışkırtacağından endişe duymuştur. Bahreyn'de Şii çoğunluğun Sünni azınlık yönetimine karşı 2011'deki ayaklanması Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin desteğiyle bastırılmıştır. Suudi Arabistan için asıl endişe kaynağı arka bahçesi olarak gördüğü Yemen'de Şii Husiler'in 2014'te başkent San'a'yı ele geçirmeleri olmuştur. Bunun üzerine Mart 2015'te Suudi Hava Kuvvetleri Husiler'e karşı saldırılara başlamıştır. Yemen, Arap ayaklanmaları sürecinde Riyad-Tahran rekabetinin en kuvvetli bir şekilde şiddete dönüştüğü ülkelerden biri olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Arap ayaklanmaları sürecinde Yemen'de ortaya çıkan savaşta İran ve Suudi Arabistan arasındaki rekabeti incelemektir. Çalışmanın ana sorusu Yemen Savaşı'nda Riyad-Tahran rekabeti nasıl gerçekleşmiştir? Diğer araştırma sorularıysa: Yemen Suudi Arabistan ve İran için ne ölçüde önemlidir? İran Husiler'le ne tür bir ilişkiye sahiptir? Suudi Arabistan'ı Yemen'de askeri olarak müdahil olmaya iten faktörler nelerdir? Hangi gelişmeler Suudi Arabistan'ı Yemen'de ateşkese sevk etmiştir? Bu sorular temelinde makale şu hipotezleri ortaya atmaktadır: Suudi Arabistan Yemen'de büyük harcamalarla düşük kazançlar elde ederken İran'sa düşük harcamalarla görece yüksek faydalar sağlamıştır. Aynı zamanda çalışma İran-Husiler arasındaki ilişkilerin yaygın bir şekilde düşünüldüğünün aksine inanç birlikteliğinden çok pragmatik bir temele dayandığını savunmaktadır. Makale, bunun yanında, Suudi Arabistan'ın Yemen'e askeri müdahalesinin maliyet-fayda dengesinin giderek fayda aleyhine bozulmasıyla birlikte onu Yemen'de ateşkes ilan etmeye yönlendirdiğini öne sürmektedir.

Makale giriş ve sonuç hariç yedi bölümden oluşmaktadır. Makalenin birinci bölümünde Yemen'deki Suudi-İran rekabeti neo-realist teori ve özellikle "güvenlik ikilemi" perspektifinde açıklanmaktadır. İkinci bölümde ise Suudi Arabistan-İran rekabetinin altında yatan nedenler ele alınmaktadır. İdeolojik-siyasal farklılıklar, bölgesel liderlik ve İslam dünyasının liderliği ve enerji politikalarındaki farklılıkların altı çizilmektedir. Makalenin üçüncü bölümü ise başarısız bir devlet olarak Yemen konusuna değinmekte ve Yemen'deki insani felaket ve ülkedeki ekonomik, askeri, mezhepsel, kabilesel, etnik ve siyasal bölünmüşlüğü vurgulamaktadır. Yemen'in İran ve Suudi Arabistan için önemini anlattığı dördüncü bölümde Yemen'in Suudi Arabistan için tarihsel nedenlerle ve ortaya çıkardığı güvenlik tehditleri nedeniyle İran için olduğundan daha fazla önemli olduğu, İran içinse Arap ayaklanmaları sürecinde bölgede etkili olabilmek için fırsatlar sunduğundan bahsedilmektedir. Beşinci bölümde Husi hareketinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlayan faktörlere odaklanılmaktadır. Altıncı bölüm Yemen Savaşı'nda Riyad-Tahran rekabetinin nasıl gerçekleştiğini açıklamakta ve Suudi Arabistan'ı Yemen'de askeri müdahaleye iten ve daha sonra ateşkese yönlendiren nedenlerin neler olduğu sorularına cevap aramaktadır. Bunun yanında bu bölümde Husiler'in İran'la ilişkilerinin faydaya dayalı niteliğine dikkat çekilmektedir. Çalışmanın son bölümünde ise İran-Suudi Arabistan anlaşmasının Yemen Savaşı'na muhtemel etkilerinden bahsedilmektedir.

2. Yemen'de İran-Suudi Arabistan Rekabeti ve Neo-Realist Yaklaşım

Yemen'deki İran-Suudi Arabistan rekabetinin açıklanmasında başvurulacak en uygun teori neo-realist teori olarak görünmektedir. Neo-realist teori uluslararası politikanın anlaşılmasında gücün merkezi önemine vurgu yapar ve devletlerin birbirlerine kıyasla sahip oldukları gücün seviyesine dikkat çeker (Mearsheimer, 2016, s. 51). Neo-realistlere göre devletler rakiplerine göre güçlerini maksimize etmeye çalışarak nihai olarak bir hegemon olmayı hedefler. Çünkü uluslararası sistemde merkezi bir otorite yoktur ve uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Bu yüzden devletler güç dengesini kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye çalışır (Mearsheimer, 2017, s. 70-80).

Neo-realistler uluslararası sistemde devletler arasındaki uyumsuzlukları düzenleyen merkezi bir otorite bulunmadığı için devletlerin kendi çıkarlarını korumak için kendi güçlerine (*self-help*) dayandıklarını ileri sürer. Bu durum bir güvenlik ikileminin (*security dilemma*) ortaya çıkması için uygun bir zemin hazırlar. Güvenlik ikilemi kavramına göre uluslararası sistemin anarşik yapısı devletler arasında rekabet, şüphe, silahlanma yarışı ve nihai olarak çatışmaya yol açar. Bu kavrama göre bütün devletler birbirlerinin potansiyel düşmanıdır ve hayatta kalabilmek için sonu gelmeyen bir mücadeleye girerler (Herz, 1950, s. 157). Uluslararası sistemin bu anarşik yapısından kaynaklanan güvenlik ikileminde A devleti kendi güvenliğini sağlamak istediğinde B devleti bunu bir tehdit olarak algılar ve güvensiz hisseder. Bunu takiben B devleti güvenliğini sağlama teşebbüsünde bulunur ve bu da A devletinin güvenliğinin azalmasına yol açar. Bu sürecin devamı durdurulamayan bir güvenlik yada güç döngüsüne yol açar (Baylis ve Rengger, 1992, s. 9). Bu da uluslararası sistemde devletler arasındaki çatışmanın temel kaynağını oluşturur. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse uluslararası ortamdaki anarşi belirsizliğe yol açar; belirsizlik devletlerde korku duygusunu körükler ve onları güç rekabetine iter. Güç rekabeti de güvenlik ikilemine yol açar ve dolayısıyla savaşları tetikler (Baylis ve Rengger, 1992, s. 9). Kısacası uluslararası sistemin anarşik karakteriyle devletler arası çatışmalar arasında yakın bir ilişki söz konusudur.

İran ve Suudi Arabistan 1979'dan beri bir bölgesel güç mücadelesi ve rekabet halindedir. Arap Baharı'nın patlak vermesiyle birlikte Riyad ve Tahran arasındaki bölgesel güç mücadelesi hızlanmıştır çünkü Arap Baharı'nın ortaya çıkmasıyla birlikte bölgesel "güç dengesi" değişmiştir. Arap Baharı'nın ortaya çıkardığı kaotik ortam ve Amerika'nın hegemonik bir aktör olarak Ortadoğu'dan kısmen çekilmesi ülkelerin kendi güvenliklerini sağlamak ve çıkarlarını korumak için kendi başlarının çaresine bakmaları eğilimini artırmıştır. Arap Baharı bölge ülkeleri için hem güvenliklerine yönelik tehditler ortaya çıkarmış hem de güçlerini artırmak için fırsatlar sunmuştur. Arap Baharı sürecinde Yemen, İran ve Suudi Arabistan'ın güç rekabetine girdiği bir bölge olmuştur. Arap Baharı'nın Tunus'ta başlamasından kısa bir süre sonra gösteriler Yemen'e de yayılmış Ocak 2011'den itibaren göstericiler Başkan Ali Abdullah Salih'in otuz üç yıllık otoriter yönetiminin son bulması için çağrıda bulunmuştur. Öncelikle ülkedeki gençler Arap Baharı'nın ortaya çıktığı diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi gelecek kaygılarını, hukuk devletinin eksikliğini, devletin ekonomik kaynaklar üzerinde kurduğu tekeli protesto etmek için sokaklara çıkmıştır. Salih Yönetimi'nin 22 Mart 2015'te göstericilere ateşle karşılık vermesi üzerine ülkede bir iç savaş başlamıştır (Çendek ve Örki, 2019). Ortaya çıkan siyasal istikrarsızlık ortamında Suudi Arabistan açısından Yemen, İran'a yakın olan Şii Husiler'in yükselişi nedeniyle önemli bir güvenlik tehdidi oluşturmuş ve bölgesel güç dengesini İran lehine bozabilecek bir durum ortaya çıkarmıştır. Suudi Arabistan'ın İran'ın Yemen'de etkisini kendi aleyhine artırdığı konusundaki algısı Riyad için bir "güvenlik ikilemi" oluşturmuştur. Bu nedenle Riyad, İran'ın Yemen'deki gücünü azaltarak kendi güvenliğini sağlamak için askeri harcamalarını artırmış ve Yemen'e askeri müdahalenin yolunu açmıştır. İran açısından bakıldığında Yemen'deki savaş Tahran'a bölgedeki güç dengesini kendi lehine çevirmek için uygun bir fırsat sunmuştur. Bu nedenle İran bölgede Suudi Arabistan'a karşı görece gücünü artırmak için müttefiki Husiler'e destek vermekten çekinmemiştir. Başka bir deyişle Yemen, Suudi Arabistan ve İran arasında bölgesel hegemonik güç mücadelesinin odağı haline gelmiştir.

Yemen'deki Tahran-Riyad rekabetine mezhepsel açıdan değil öncelikle jeopolitik rekabet açısından bakılmalıdır. Yemen'de İran-Suudi Arabistan arasındaki rekabette Şiilik-Sünnilik temelinde mezhepler ikincil bir role sahiptir. Başka bir ifadeyle mezhepler bu iki ülkenin Yemen'de jeopolitik hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olduğu derecede önemli bir rol oynamaktadır. Kısacası Suudi Arabistan ve İran, Yemen Savaşı çerçevesinde kendi güçlerini ve güvenliklerini

artırmak amacıyla mezheplere araçsal olarak yaklaşmıştır. Suudi Arabistan, Yemen’de İran’ın oluşturduğu Şii tehdidini vurgulayarak Yemen’e gerçekleştirdiği askeri müdahaleyi uluslararası toplum nezdinde meşru göstermeye çalışmıştır. İranlı yetkililer de zaman zaman Yemen’in Ortadoğu’daki Şii “direniş eksenini”nin bir parçası olduğunun altını çizerek ve Husiler’le kurdukları ilişkinin mezhep temelli karakterine vurgu yaparak hem ülke içindeki hem de bölgesel aktörlerde güçlü oldukları algısı oluşturmaya çalışarak bölgesel rekabeti kendi lehlerine çevirmek için çaba göstermiştir.

3. İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Kaynakları

ABD Başkanı Richard Nixon tarafından İran Körfezi’nin güvenliği için uygulamaya konulan “Çifte Sütun” politikasıyla 1979’daki İran İslam Devrimi’ne kadar uyumlu bir ilişkiye sahip olan İran ve Suudi Arabistan, devrimden sonra İran’daki rejimin İslami bir karaktere sahip olmasından sonra düşmanca ilişkilere sahip olmuştur. Her iki devlet hem İslam dünyasının liderliği hem de bölgesel liderlik için birbirleriyle mücadele etmiştir.

İki ülkenin gergin ilişkilere sahip olmasına yol açan başka bir neden farklı siyasi ideolojilere ve yönetim modellerine sahip olmalarıdır. İran’ın rejimi ruhban sınıfının ve sözde demokratik bir yapının birleşimine dayanırken Suudi Arabistan ve diğer çoğu Körfez ülkesinin rejimi ise monarşidir. Suud Hanedanlığı’nın ülkeyi yönetme meşruiyeti, Medine ve Mekke’deki kutsal yerlerin koruyuculuğundan, Suudi Arabistan’ın ilk kurucusu İbn Suud’un başarısından kaynaklanan devlet geleneğinden ve Suudi ruhban sınıfına dayalı meşruiyetinden kaynaklanmaktadır (Wehrey vd., 2009, s. 3). Bu nedenle, belli bir halk meşruiyetine dayanmayan Suudi rejimi İran’ın gözünde gayri meşrudur.

İran’ın Ortadoğu’daki Şii grupları desteklemesi Suudi Arabistan için önemli bir endişe kaynağı olmuştur (Mirza vd., 2021, s. 2). Bunun yanında Riyad, İran’ın 35,5 milyonluk nüfusa sahip Suudi Arabistan’ın nüfusunun yüzde 10-12’ini oluşturan Şiiler üzerindeki etkisi konusunda endişe duymaktadır. Diğer taraftan Tahran için etnik ve dini bir mozaığe sahip olan 87 milyonluk bir nüfusa sahip İran’daki Sünni nüfus (yüzde 5-10) Suudi Arabistan’daki Şii nüfusla kıyaslandığında daha azdır fakat İran için Araplar’ın ve Sünni Beluciler’in Suudi Arabistan tarafından kışkırtılması bir endişe kaynağıdır (Bradley, 2006-2007, s. 181-190). Suudi Arabistan’da Şiiler toplumda ve devlet yönetiminde marjinalleşmiş durumdayken aynı durum İran’daki Sünni azınlık için geçerlidir. Suudi Arabistan tarafından Şiiler İran’ın bir uzantısı olarak görülerek ayrımcılığa tabi tutulmakta ve çeşitli meslek alanlarında çalışmalarına yasak getirilmektedir. Suudi Arabistan’daki Şiilerin güvenlikleştirilmesi Arap Baharı sürecinde daha da yoğunlaşmıştır (Neo, 2020). Diğer taraftan İran’da da Sünni azınlık devlette ve siyasette yetersiz düzeyde temsil edilmekten, sistemsel ayrımcılığa tabi tutulmaktan ve sosyo-ekonomik yoksunluktan şikâyetçidir (Boroujerdi, 2022). Yanısıra Arap Baharı sürecinde İran ve Suudi Arabistan Ortadoğu’da kendilerine yakın Sünni ve Şii grupları destekleyerek birbirleriyle vekâlet savaşına girmiştir.

Tablo 1: Ortadoğu'da Sünni ve Şii Nüfusun Dağılımı			
Ortadoğu Ülkeleri	Sünni	Şii	Diğer
İran	%5-10	%90-95	%1'den az
Suudi Arabistan	%85-90	%10-12	%5-10
Irak	%29-34	%61-64	%5'ten az
Yemen	%65	%35	%1'den az
Kuveyt	%70	%30	%1'den az
Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)	%85	%15	%1'den az
Katar	%85-90	%5-15	%1'den az
Lübnan	%32	%31	%37
Suriye	%74	%13 (Şii, Alevi ve İsmaililer)	%13
Bahreyn	%30-35	%60-65	%5'ten az

Kaynak: CIA The World Factbook ; Minority Rights Group

İran ve Suudi Arabistan enerji politikaları açısından da rekabet halindedir. İran'ın Suudi Arabistan'ın petrol rezervlerinin yarısı kadar rezervlere sahip olması, üretim maliyetlerindeki farklılıklar ve İran'ın daha kalabalık bir nüfusa sahip olması piyasadaki konumunun güçlü olduğu zamanda İran'ı petrol gelirlerini artırmaya teşvik etmektedir. Suudi Arabistan'sa OPEC üyesi olmayan petrol üreticilerinin rekabetiyle başa çıkabilmek ve gelişmiş ülkelerin alternatif enerji kaynaklarına yönelmesini engellemek amacıyla kısa vadede düşük petrol fiyatı stratejisini benimsemiştir (Wehrey vd., 2009, s. 72).

Bunun yanında İran'ın her yıl Mekke'ye yapılan hac ziyaretlerinde İranlı hacıları devrimi yaymaları için teşvik etmesi Suudiler'de rahatsızlık yaratan başka bir olay olmuştur. Gerginliklerin zirveye çıktığı 1987'de 450'den fazla İranlı hacının Suudi güvenlik güçleri tarafından öldürülmesi iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin üç yıl kesilmesine neden olmuştur (Chubin ve Tripp, 1996, s. 17).

2010'da başlayan Arap ayaklanmaları İran ve Suudi Arabistan arasındaki Sünni-Şii mezhep çatışmasını ve bölgesel rekabeti daha da belirgin hale getirmiştir. İki ülke Ortadoğu'da birçok bölgede karşı karşıya gelmişlerdir. Suudi Arabistan, 2011'de Bahreyn'de Şii çoğunluğun azınlık Sünni El Halife Rejimi'ne karşı ayaklanmasından İran'ı sorumlu tutmuş ve ayaklanmanın bastırılması için ülkeye askeri birlik ve polis göndermiştir (Mabon, 2018). Suudi Arabistan Suriye'deki iç savaşta Sünni muhalif grupları Esad Rejimi'ne karşı destekleyerek İran'ın sadece Suriye'deki etkisini değil aynı zamanda Lübnan ve Irak'taki gücünü de zayıflatmaya çalışmıştır (Sleiman-Haidar, 2018). Suudi Arabistan'ın iç istikrarı sağlamak ve İran'ın ülkedeki etkisini azaltmak amacıyla 2 Ocak 2016'da ülkenin önde gelen Şii ulema Şeyh Nimr el-Nimr'in de içinde bulunduğu 47 kişiyi terörizm suçlamasıyla idam etmesiyle ilişkilerdeki kötü gidiş zirveye ulaşmıştır. Diğer yandan Suudi Arabistan, 2003'ten beri ilişkilerini askıya aldığı Irak'la Şii Iraklılar'ı da kapsayacak şekilde 2010'ların ortasından itibaren canlandırmasıyla bu ülkedeki İran etkisini zayıflatmaya çalışmıştır (Luck, 2017). Yemen'de ise iki ülke arasındaki rekabet, İran'ın ülkedeki Şii muhalif Husiler'i Suudi Arabistan'ın Sünni yönetimi desteklemesiyle şiddete dönüşmüştür.

4. Yemen: Başarısız Bir Devlet

Yemen başarısız devlet örneklerinden biridir. 2018’de BM Güvenlik Konseyi Yemen Uzmanlar Paneli’ne göre “Bir devlet olarak Yemen hemen hemen ortadan kalkmıştır.” (Nasser, 2022). Yemen’de “Tek bir devlet yerine savaşılan devletçikler vardır. Hiçbir taraf ülkeyi birleştirmek yada savaş alanında bir zafer kazanmak için ne siyasi desteğe ne de askeri güce sahiptir.” (Nasser, 2022). Bu durum hemen ortaya çıkmış olmayıp şiddet, suikast ve darbeleri içeren altmış yıllık bir sürecin devamıdır. Başka bir deyişle Yemen’in birliğini sağlayamaması ve daimi bir çatışma ve çekişme içinde olması konjonktürel değil yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Kuzey ve güney Yemen’in 1990’da zorla birleşmesi Yemen’in parçalanmışlığına bir çözüm olmaktan uzak kalmış ve ülkede şiddet sarmalı devam etmiştir. Yemen, 1960’lardan günümüze etnik ve mezhepsel ayrımcılığı ortadan kaldırmakta ve çeşitli toplumsal grupların siyasi ve ekonomik açıdan marjinalleşmesini engellemekte başarısız olmuştur. Yemen’in yüzde 65’i Sünniler’den yüzde 35’i ise Şii’lerden oluşmaktadır (Central Intelligence Agency, 2023). Bu Şii-Sünni bölünmesinin yanında etnik, dilsel ve kabileler arasındaki farklılıklar da ülkedeki bölünmeyi artırmaktadır. Örneğin Yemen Ortadoğu’da en çok kabilenin bulunduğu bölgelerden biridir. Yemen’de kabilelerin etkisinin farkında olan Cumhurbaşkanı Salih 1980’lerin başında Kabile İşleri Kurumu’nu (TAA) tekrar canlandırmış, kapsamını ve yapısını genişletmiştir. TAA’ya göre, 2005’te ülkedeki kabilelerin lideri olan 399 şeyh bulunmaktadır (Acaps, 2020, s. 12).

Ülke sadece siyasi ve askeri açıdan değil ekonomik açıdan da bölünmüştür. Ekonomik bölünmüşlüğü yarattığı olumsuz etkiler diğer faktörlerle birleşince Yemen’de ekonomik çöküşe yol açmıştır. 2015’te savaşın başlamasından 2021’e kadar ülkenin milli geliri yarı yarıya azalmış ve kişi başına düşen milli gelir 1.600 dolardan 630 dolara gerilemiştir (Lackner, 2023, s. 104). Savaş Yemenliler’in yaşam standartlarında dramatik bir düşüşe yol açmıştır. Yemen ekonomisini ve yaşam standardını olumsuz etkileyen faktörlerden birisi ülkenin, başta su olmak üzere doğal kaynaklarının yetersiz olmasıdır. Yetersiz su kaynakları aynı zamanda Yemen’deki karşıt gruplar arasında bir çatışma nedeni olarak ülkenin güvenlik ve istikrarını tehdit etmektedir. “Altı yıllık savaş sadece su yetersizliğine dayandırılmazsa da bu önemli bir faktördür.” (Al-Mowafak, 2021). Benzer bir şekilde ülkenin hidrokarbon kaynakları da sınırlıdır. Yemen’deki ekonomik çöküş ve savaş ülkede dünyanın en büyük insani krizlerinden birisinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. BM’nin hesaplamalarına göre 2023 itibarıyla 21,6milyon kişi acil yardıma ihtiyaç duymaktadır (Reliefweb, 2023). 2021 itibarıyla 4,2 milyon kişinin yerinden edildiği ülke, dünyanın savaş nedeniyle dördüncü en çok yerinden edilmiş nüfusa sahip ülkesidir (Reliefweb, 2022).

5. İran ve Suudi Arabistan için Yemen’in Önemi

Yemen, İran ve Suudi Arabistan için farklı derecelerde öneme sahiptir. İran için Yemen’in önemi Suudi Arabistan’la kıyaslandığında daha azdır. İran için Yemen, stratejik konumu, Suudi Arabistan’a yakınlığı nedeniyle ve ülkedeki Selefi hareketini dengelemek için önemlidir. Suudi Arabistan içinse Yemen, en uzun sınırlara sahip olduğu bir ülke olarak güvenlik açısından önemlidir.

Yemen stratejik konumu nedeniyle İran’a bölgedeki etkisini artırma olanağı sağlamaktadır. Yemen, Kızıldeniz’i Hint Okyanusu’na bağlayan ana bağlantı noktası olarak Aden Körfezi’nin ve Bab-ül Mendep Boğazı’nın deniz trafiğine hakim bir konumdadır. Bu deniz yolu Süveyş kanalı üzerinden Akdeniz’e ulaşır ve petrol ve doğal gaz dahil dünya ticaretinin yüzde 12’si ve küresel konteyner trafiğinin yüzde 30’u Süveyş Kanalı’ndan gerçekleşir (New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2021). Bu boğazın Husiler tarafından kontrol edilmesi İran’ın bölgedeki etkisini artırarak Suudi Arabistan’ın kuşatılmasına katkıda bulunacaktır (Şahin ve Kocatepe, 2022, s. 48). Bundan başka, Yemen, İran’ın bölgedeki ana rakibi Suudi Arabistan’ın güney sınırında yer almaktadır.

Dolayısıyla Yemen’de İran’a yakın siyasi güçlerin, yani Husiler’in iktidarda bulunması Suudi Arabistan’ın İran tarafından güneyden kuşatılmasını sağlayarak İran’ın Suudi Arabistan’la rekabetinde önemli bir manivela gücü elde etmesini sağlayacaktır.

Bütün bu faktörlere rağmen tarihsel olarak İran ve Kuzey Yemen’deki Zeydiler¹ arasındaki ilişkiler çok sınırlıydı ve dolayısıyla Yemen İran tarihinde az bir role sahip olagelmıştır. İran’ın Husiler’le daha yoğun ilişkiler kurmaya başlaması 2004’te Yemen’deki savaştan sonra olmuştur. Bu, sonraki yıllarda İran’ın Husiler’e çok sınırlı mali, askeri ve siyasi yardımını beraberinde getirmiştir (Juneau, 2016, s. 655). İran’ın Husiler’e sınırlı destek vermesinin nedenleri arasında İran’ın Yemen’deki iç savaşta etkili olabilmesi için Husiler’e destek için çok fazla kaynak harcamak zorunda kalacak olması, Yemen’in İran’ın dış politik gündeminde Suriye, Irak ve Lübnan kadar önemli bir role sahip olmaması, İran’ın Yemen’e fazlasıyla müdahil olması durumunda Ortadoğu’da aşırı yayılma riskiyle karşı karşıya kalması, İran’ın Yemen’in Suudi Arabistan için önemini farkında olması ve Yemen’e vereceği haddinden fazla desteğin Suudi Arabistan’la gerginliği tırmandıracağını öngörmesi yer alır (Juneau, 2016, s. 659).

Diğer taraftan Yemen, Suudi Arabistan’ın dış politikasında İran’inkinden daha fazla bir yere sahiptir. Tarihsel olarak Yemen’i kendi topraklarının bir parçası olarak gören Suudi Arabistan kendisi açısından gerekli gördüğünde bu ülkenin iç işlerine müdahale etmekten çekinmemiştir (Asl ve Karaoğlu, 2023, s. 382). Suudi liderler geleneksel olarak Yemen’de devletin çökmesini önleyecek kadar rejime destek vermiştir fakat güçlü bir Yemen’in ortaya çıkmasını da çıkarlarına aykırı bulmuşlardır (Salisbury, 2015, s. 3).

Suudi Arabistan’ın 1.458 km’yle en uzun sınıra sahip olduğu ve Kızıldeniz yoluyla komşu olduğu ülke olan Yemen, Suudi Arabistan’ın güvenliği için önemli bir konumdur. Yemen’de Suudi Arabistan’ın Ortadoğu’daki ana rakibi İran’ın hakimiyeti Riyad için en kötü senaryolardan biridir. Suudi istihbaratı ve güvenlik bürokrasisine göre “Yemen, Arap Yarımadası’nın güvenliğinin en zayıf halkasıdır ve Tahran’ın nüfuz etmesi ve manipüle etmesi açısından kolay bir hedefdir.” (Fattah, 2013). Suudi yetkililere göre İran desteğindeki Şii Husiler’in ilerleyişinin engellenmemesi durumunda Husiler, Suudi Arabistan’ın arka bahçesinde faaliyet gösteren yeni Hizbullah olacaktır (Esfandiary ve Tabatabai, 2016, s. 163). Bu nedenle başlangıçtan itibaren Suudi Arabistan Yemen’e karşı giriştiği askeri müdahaleyi bir tercih değil bir “gereklilik” olarak görmüştür (Al-Maimouni, 2022).

Bunun yanında Yemen, siyasi istikrarsızlığa, yetersiz kaynaklara ve yoksul bir nüfusa sahip başarısız bir ülkedir. Bu nedenle Suudi Arabistan, yüksek işsizlik oranına sahip Yemenli gençler için önemli göç noktalarından biri olmuştur. Bu durum Suudi Arabistan için Yemenli mülteciler sorunu oluşturmuştur. Yanısıra, Yemen’de yerleşik olan Arap Yarımadası’ndaki El Kaide (AQAP), Suudi Arabistan’a ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmuş ve Suudi Arabistan’a çok sayıda terörist saldırı düzenlemiştir. Ağustos 2009’da Yemen’den gelen bir AQAP intihar bombacısı Suudi Arabistan İçişleri Bakanı Muhammed bin Nayef’e bir saldırı gerçekleştirmiştir fakat Suudi bakan bu saldırıdan kurtulmayı başarmıştır. Daha sonra bu saldırılar devam etmiştir. Fakat Riyad için bir terörist tehdit olarak AQAP’ın yerini bilhassa Suudi Arabistan’daki Şii camilere 2015’te gerçekleştirilen saldırılardan sonra Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ) almaya başlamıştır (Ottaway, 2015, s. 2). Suudi Arabistan’ın resmi kaynaklarına göre 25’i 2015’ten sonra olmak üzere 2019’un başına kadar Suudi

¹ Zeydiler Şii gruplar içinde en ılımlı ve Sünni inancına en yakın mezheptir. Zeydiler Hüseyin’in torunu Zeyd bin Ali’yi bozulmuş Emevi Hanedanlığı’na son verdiği için beşinci imam olarak kabul ederler. Ağırlıklı olarak Yemen’in kuzeyinde yaşayan Zeydiler Yemen nüfusunun yüzde 25’ini oluştururlar. Zeydiler, genel Şii inancının aksine, gizli imamın varlığına inanmazlar bunun yerine imamın yada imamların yaşadığına inanırlar (Globalsecurity.org, tarih yok).

Arabistan, DAES ve AQAP tarafından gerçekleştirilen 60'tan fazla terörist saldırıya maruz kalmıştır. Bu saldırılarda 200'den fazla Suudi vatandaşı ve polis hayatını kaybetmiştir (Saudi Embassy, 2019). DAES'in Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği saldırıların merkezi konumundaki Yemen'de Suudi birliklerinin DAES'e karşı gerçekleştirdiği operasyonlar istenilen faydayı sağlayamamıştır. Bunun altında yatan en önemli neden Suudi Arabistan'ın Yemen'de Husiler'le ve dolayısıyla İran'la mücadeleye öncelik vermesidir (Stephens, 2015, s. 26). Suudi Arabistan, bölgede de DAES'le mücadele eden ülkelerden biri olmuştur. Riyad, Suriye'de DAES'le mücadele için oluşturulmuş olan DAES'e Karşı Küresel Koalisyon'un bir üyesidir.

6. Husi Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Husi hareketinin gelişmesindeki nedenleri Yemen'in kuzeyinde Sa'dah bölgesinde yaşayan Zeydiler'in ekonomik, siyasal ve dini olarak marjinalleşmesinde aramak gerekir. Marieke Brandt'a göre "Sa'dah bölgesinin ekonomik ve siyasal olarak marjinalleşmesi, ekonomik kaynakların ve siyasi katılımın eşitsiz dağılımı ve Zeydiler'e karşı dini ayrımcılık Husi hareketinin kök salması ve gelişmesi için uygun bir zemin oluşturmuştur." (Brandt, 2017, s. 135). Resmi olarak Ansar Allah olarak bilinen Husi hareketinin ortaya çıkışı 1990'larda Zeydi siyasi aktivizminin yeniden canlanmasına dayanır. Bununla birlikte ne Husiler Zeydizm'i temsil eder ne de bütün Zeydiler Husi'dir. Husiler tarafından kendi amaçlarına göre yorumlanan Zeydizm Yemen'in kuzeyinde ve ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 35-45'lik bir bölümü tarafından takip edilen Şii inancının bir dalıdır (Iran Primer, 2015). Husiler'in örgütlü bir yapıya ve ideolojiye sahip olmaları 2004-2010 döneminde aralıklı olarak Salih Rejimi'ne karşı verdikleri silahlı mücadele sonucunda olmuştur (Johnston vd., 2020, s. 56). Zamanla güçlenen Husiler Yemen'in yönetiminde daha fazla söz hakkına sahip olmak istemiştir. Suudi Arabistan'ın Yemen Hükümeti'ne Suudi topraklarından Husiler'e saldırmasına izin vermesinden sonra Husiler'in Suudi Arabistan'a geçmesiyle Kasım 2009'da Suudi birlikleri ve Husiler çatışmış böylelikle Yemen iç savaşına Suudi Arabistan da müdahil olmuştur.

2011'de Arap Baharı protestoları sonunda Yemen'de Salih Rejimi'nin düşmesiyle birlikte Husiler Yemen'de hem siyasal güçlerini artırmış hem de kontrollerindeki toprakları genişletmiştir. Salih'in devrilmesinden sonra cumhurbaşkanı olarak onun yerini 25 Şubat 2012'de Abdurabbu Mansur Hadi almıştır. Fakat adım adım Husiler hükümetteki kontrolünü artırmış ve Hadi nihayet Ocak 2015'in sonunda istifa etmek zorunda kalmıştır. Aden'e kaçan Hadi istifa ettirilen hükümetinin tek meşru hükümet olduğunu ileri sürmüştür (Al-Hamdani, 2015). Böylelikle biri Husiler'in fiili kontrolünde biri de Hadi'nin olmak üzere iki hükümete sahip olan Yemen'de iç savaşın başlamasının zemini oluşmuştur. Bu arada Husiler eski düşmanları Salih'le pragmatik bir ittifak yapmış ve daha da güçlenmiştir. Bu ittifak sonrasında Husiler ülkenin güneyine doğru ilerlemiş ve kontrollerindeki toprakları genişletmiştir. Fakat Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) koalisyon güçlerinin müdahalesi sonucunda kazandıkları toprakların önemli bir kısmını kaybetmişlerse de Husiler İran için Suudi Arabistan'a karşı önemli bir müttefik olabileceklerini göstermiştir. Böylelikle İran Husilere artan bir şekilde destek vermeye başlamıştır.

İç savaş çeşitli faktörler nedeniyle Husilerin zaferiyle sonuçlanmıştır (Johnsen, 2023). Öncelikle Husiler başkent San'a'yı ellerinde tutmayı başarmıştır. Ne askeri olarak ne de diplomatik yollarla Husiler'i San'a'dan çıkarmak mümkün olmuştur. Bunun yanında Suudi liderliğindeki koalisyonun aksine Husiler'in düşmanlarını müttefiklere dönüştürme konusunda esnek olması, rakipleri Suudi liderliğindeki koalisyonun ve BM tarafından tanınan Yemen Hükümeti'nin aldığı kötü kararlar ve savaş meydanındaki hataları Husiler'in başarısına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Husiler hem ülke içindeki rakiplerinin hem de bölgesel düzeydeki rakiplerinin bölünmüşlüklerinden yararlanmasını bilmiştir. Örneğin sadece Yemen'deki Güney Geçiş Hükümeti ve Islah Partisi savaşla

ve Yemen'in geleceğiyle ilgili farklı hedeflere sahip olmayıp Suudi Arabistan ve BAE de bu konularda farklı tutuma sahiptir. Bütün bu nedenler Yemen'de Husiler'in zaferinin yolunu açmıştır.

7. Yemen Savaşı ve İran ve Suudi Arabistan Rekabeti

7.1. Suudi Arabistan'ın Yemen'e Askeri Müdahalesi

2010'da Tunus'ta Arap ayaklanmalarının başlamasından sonra Husiler Yemen'deki protestocuları destekleyerek otuz üç yıldır iktidarda olan Devlet Başkanı Salih'i Kasım 2011'de iktidardan indirmiştir. Salih'in devrilmesinden sonra Başkan Yardımcısı Hadi yeni devlet başkanı olmuştur. BM tarafından başlatılan geçiş süreci başarısız olmuştur. Husiler ilerlemeye devam etmiş ve daha sonra eski düşmanları Salih'le anlaşmaya vararak 2014 sonbaharında başkent San'a'yı ele geçirmiştir. Husiler San'a'yı ele geçirdikten sonra Hadi'yi ev hapsine koymuştur. Hadi ev hapsinden kaçarak Suudi Arabistan'a sığınmış ve 24 Mart 2015'te Devlet Başkanı Hadi BM Anlaşması'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa ilkesine ve Arap Birliği Anlaşması'nın kolektif savunma mekanizmasına dayanarak askeri müdahale dahil acil destek çağrısında bulunmuştur (Alarabiya News, 2015). Bunun üzerine Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyon 26 Mart 2015'te Yemen'de "Kararlılık Fırtınası" askeri operasyonunu başlatmıştır. Suudi Arabistan'ın ABD Büyükelçisi Adil el-Cubeyr Suudi Arabistan'ın liderliğindeki koalisyonun Yemen'e askeri müdahalesinin amacının "Yemen halkının ve Yemen'in meşru hükümetinin Husiler tarafından ele geçirilmesine karşı korumak" olarak açıklamıştır (Saudi Embassy, 2015). Bu operasyonun amacı hem Suudi Arabistan'ın güney sınırında İran destekli Hizbullah'a benzer bir yapının ortaya çıkmasını önlemek hem de 2009-2010'da Suudi Birlikleri'nin Husiler'e karşı zayıf performansının rövanşını almaktır (Johnsen, 2021, s. 4).

Suudi Arabistan'ın Yemen'e müdahale kararı almasında Suudi Arabistan'ın iç siyasetindeki gelişmelerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. 2017'de Muhammed bin Selman (MbS) veliyet prens olmuştur ve güç her zamankinden daha fazla MbS'nin elinde toplanmıştır. MbS aktif bir dış politika izlemiştir ve hem ülke içinde hem de bölgesel olarak liderliğini pekiştirmek istemiştir (Clausen, 2022, s. 160). Suudi Arabistan'ın Yemen'e müdahalesi bu anlamda MbS'ye iyi bir fırsat sunmuştur.

ABD'nin Ortadoğu'da geçtiğimiz yıllardaki konumunu 2000'lerdeki askeri varlığıyla kıyaslandığında çekilme olarak adlandırmak mümkündür (Gause, 2021). Savunmalarını sağlamak için ABD'nin askeri ve siyasi desteğinden yararlanan ABD'nin bölgeden kısmen çekilmesiyle Suudi Arabistan ve BAE bölgede istikrarı sağlamak için Yemen'de daha saldırgan bir tutum izlemeye yönelmiştir. Donald Trump'ın 2017'de ABD başkanı seçilmesinden sonra Washington-Tahran ilişkilerinin bozulması Husiler'in İran'ın bir uzantısı olarak görülmesi konusundaki bakışı kuvvetlendirmiştir (Clausen, 2022, s. 160). Yemen'in git gide istikrarsız hale gelmesi ve Husiler'in Suudi Arabistan'ın güvenliğine tehdit oluşturmasıyla birlikte Riyad Husiler'i İran'ın bir vekili olarak betimlemiş ve Yemen'e uluslararası bir askeri müdahaleyi meşru hale getirmeye çalışmıştır. Suudiler Husiler'in Şii mezhebe sahip olduğunun altını çizerek bütün Ortadoğu bölgesine tehdit olduğunu belirtmiştir.

2018'den itibaren Suudi Arabistan'ın Yemen politikası değişmeye başlamıştır. Mart 2014'te Riyad, 2013'te Mısır'da Muhammed Mursi'ye karşı ordunun gerçekleştirdiği darbeden sonra Müslüman Kardeşler'i terörist bir örgüt olarak ilan etmişti. Bunun sonucunda üyelerinin büyük bir kısmı Müslüman Kardeşler'den oluşan Yemen'deki İslah Partisi en önemli destekçisini kaybetmişti (Transfeld, 2017). Böylelikle Husiler'in Yemen'deki en önemli rakipleri zayıflamış ve Husiler'in Yemen'deki konumu güçlenmiş oldu.

Suudi Arabistan ve BAE'nin Yemen'de kendi dış politik gündemlerinin olması koalisyonun Yemen'deki gücünü zayıflatan bir unsur olmuştur. Abu Dabi ve Riyad'ın Yemen'de farklı hedeflerinin olması Husiler'in koalisyon güçlerine karşı etkinliğini artırmıştır. BAE, Hadi Hükümeti'ne karşı savaşıyor ayrılıkçı Güney Yemen'i desteklerken Suudi Arabistan uluslararası meşruiyete sahip Hadi Hükümeti'ne destek vermiştir (Edroos, 2017). Hadi yönetimindeki Yemen Hükümeti kara birliklerini güneydeki ayrılıkçılarla savaşmak için kuzeyden güneye kaydırmıştır. Suudi Arabistan ise bu nedenle Husiler'e karşı mücadelesinde kara gücünden mahrum kalmıştır.

Savaşın uzamasıyla birlikte Riyad için savaşın maliyet-fayda dengesi fayda aleyhine değişmiştir. Riyad, askeri operasyonlar, Yemen silahlı kuvvetleri ve müttefik yerel milisler için eğitim-donat programı için yüksek harcamalar yapmıştır. Savaş, 2015'te 1990-1991 Körfez Savaşı'ndan beri Suudi Arabistan'ın bütçesinde milli gelirin yüzde 15'ine karşılık gelen 100 milyar dolarlık rekor bir açığa yol açmıştır (Nasser, 2016). Suudi Arabistan Yemen Savaşı'nda her ay yaklaşık 5-6 milyar dolarlık harcama yapmıştır (Doğan, 2020, s. 9). Başka bir tahmine göre savaşın günlük maliyeti 66 milyon dolardır ve 2017 bütçesinde savunma harcaması için 50,8 milyar dolar tahsis edilmiştir. Ayrıca sadece 2016'da ortaya çıkan harcamalar için 49 milyar dolarlık ek bütçe ayrılmıştır (Gulf States Newsletter, 2016). Suudi Arabistan'ın yüksek bütçe açığı yaşadığı ve kemer sıkma politikasının uygulandığı bir zamanda yüksek savunma harcamaları halkta memnuniyetsizlik yaratmıştır.

Koalisyon güçlerinin Yemen'de yol açtığı insani kriz, insan hakları ihlalleri ve çok sayıda sivilin ölmesi ve Cemal Kaşıkçı'nın Ekim 2018'de suikaste kurban gitmesi Suudi Arabistan üzerinde savaşa son vermesi yönündeki uluslararası baskıyı artırmıştır. Savaşın sona erdirilmesi için Batılı ülkeler ve koalisyon güçleri üzerindeki artan savaş karşıtı baskı sonucunda 2018'de Stockholm Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma koalisyonun Yemen Hükümeti'ne verdiği askeri desteği azaltmasına ve Husiler'in savaşta yeniden pozisyon alarak önemli kazanımlar elde etmesine neden olmuştur (Al-Dawsari, 2023).

Barack Obama döneminde Suudi Arabistan'ın Yemen kampanyasına zımni destek veren ABD'de, Senato, Trump döneminde 2019'da Suudi Arabistan'la silah anlaşmasını veto etmiştir (Held, 2019). 2020'nin başında Joe Biden'ın ABD başkanı olması Suudi liderliğindeki koalisyonun Yemen Savaşı'nı müzakere yoluyla sona erdirmeye istediğini kuvvetlendirmiştir. Biden başkanlığının ilk aylarında ABD'nin koalisyona verdiği "saldırgan" desteği sona erdireceğini ve BM himayesindeki müzakere sürecini destekleyeceğini duyurmuştur (Stark, 2022). Müslüman ülkelerin liderleri de Suudi Arabistan'ın Yemen'e saldırısını protesto etmek için Mekke'ye hacca gitmekten vazgeçmiştir (Twaij, 2019).

Bu arada MbS başlangıçta altı hafta içinde kazanılması planlanan Yemen Savaşı'nın öngörüldüğü gibi gitmemesi üzerine Yemen Savaşı'na ilgisini kaybetmeye başlamış ve başka meselelere yönelmiştir. MbS, Yemen meselesini kardeşi Savunma Bakanı Prens Halid bin Salman'a devretmiştir.

2019'da Husiler'in Suudi petrol tesislerini vurmaları, Al-Mahra'daki çatışmanın giderek şiddetlenmesi ve Aden'deki Güney Geçici Konsey'inde çatışmaların tırmanması üzerine Suudi Arabistan'ın tehdit algısı artmıştır. Bu gelişmeler üzerine Riyad Husiler dahil çeşitli aktörlerle diyalog kurmaya ilgi duymaya başlamıştır (Radman, 2022, s. 15).

Bunun yanında MbS'yi müttefikleri ilerleyen dönemde terk etmiş ve savaşın askeri ve ekonomik yükü sadece Suudi Arabistan'ın üzerinde kalmıştır. Ekim 2019'da BAE, Yemen'deki son birliklerini çektiğini duyurmuştur. Katar da 2017'de kendisine Suudi Arabistan liderliğindeki ülkeler

grubunun uyguladığı hava, kara ve deniz ambargosundan sonra askeri birliklerini Yemen'den çekmek zorunda kalmıştır (Fakude, 2022).

Husiler, Suudiler'in teknolojik üstünlüğüne rağmen sınırdaki ve Suudi Arabistan'ın iç bölgelerindeki askeri ve sivil hedefleri vurma kabiliyetlerini giderek geliştirmiştir. Eylül 2019'da Husiler sınırdaki binlerce Suudi askerini öldürdüklerini ve esir aldıklarını duyurmuştur (Harb, 2020). Husiler Suudiler'in hava saldırılarına dron saldırılarıyla ve balistik füzelerle karşılık vermeyi bilmıştır. Bu saldırılar Körfez ülkelerinin ekonomilerinin kırılmasını ortaya koymuş ve yatırım ve ticaret için istikrarlı yer olmaları açısından uluslararası imajlarına zarar vermiştir.

Suudiler'i Yemen konusundaki tavrını değiştirmeye iten en önemli gelişme belki de COVID-19 pandemisinin etkileridir. Pandemi nedeniyle Suudi Arabistan kapanmış ve yaşam felç olmuştur. Suudiler Mekke ve Medine'ye yapılan hacın pandemi nedeniyle yasaklanmasıyla önemli bir gelir kaynağından mahrum kalmıştır. Küresel ekonomik faaliyetin pandemi nedeniyle azalmasıyla birlikte petrole olan talep ve dolayısıyla petrol fiyatında dramatik bir düşüş meydana gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Suudi Arabistan 1930'lardaki dünya ekonomik depresyonundan beri en büyük ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. O zamana kadar BM himayesinde sürdürülen barış görüşmeleri ve Husiler ve Suudiler arasındaki direkt barış görüşmeleri başarısız olmuştur. Fakat bu gelişmeler Riyad'ı 9 Nisan 2020'de tek taraflı olarak ateşkes ilan etmeye yöneltmiştir (Riedel, 2020).

7.2. İran'ın Yemen'e Suudi Müdahalesine Tepkisi: İran-Husi İttifakı

Husiler'in İran'la ne tür bir ilişkiye sahip oldukları bir tartışma konusu olmuştur. Husiler'in mottosu "Allah büyüktür, Amerika'ya ölüm, İsrail'e ölüm, Allah Yahudiler'i kahretsin, zafer İslam'ındır" dır (Wilson Center, 2022). Bu sloganlar İran'ınkileriyle benzerlik taşısa da Husiler İran'ın bir vekili değildir. Husiler'in İran tarafından kontrol edilmediğinin en önemli kanıtlarından biri İran'ın aksini talep etmesine rağmen Husiler'in 2014 yılında San'a'ya girip şehri ele geçirmesidir. Husiler de İran'dan sınırlı bir destek almalarına rağmen İran'ın bir vekili olduğu iddiasını kabul etmemektedir (Shahidsaless, 2015). Husiler İran'a karşı pragmatik bir yaklaşıma sahiptir. Başka bir deyişle Husiler'in İran'la ilişkileri bir inanç birlikteliğinden daha çok Husiler'e silah, askeri teçhizat ve eğitim sağlayan bir çıkar evliliğine benzemektedir. Husiler için İran Suudi Arabistan'a karşı verdikleri savaşta tek yabancı destekçi konumundadır. İran içinse Husiler, ana rakipleri Suudi Arabistan'a karşı üstünlük sağlamak için fırsatlar sunan bir ortak konumundadır. Unutulmamalıdır ki Husiler İran'ın temsil ettiği on iki imam Şii'leri olmayıp Şii'liğin farklı bir kolu olan Zeydiler'in mensubudur ve Şii'lik'ten çok Sünniliğe daha yakındır (Gordon ve Parkinson, 2018). Bunun yanında Zeydiler'in tamamı Husiler'i desteklememektedir. Kısacası İran ve Husi birlikteliği inanç ortaklığından daha çok çıkar birliğinden kaynaklanmaktadır (Schmitz, 2015).

Bununla birlikte İranlı yetkililer İran'ın Husiler üzerindeki etkisini olduğundan fazla gösterme eğilimine sahip olmuştur. Eylül 2014'te İran Parlamentosu Milletvekili Ali Rıza Zakani Yemen'in başşehrini Şii Husiler'in eline geçmesiyle birlikte İran'ın dört Arap başşehrini - diğerleri Bağdat, Şam ve Beyrut – hakim olduğunu söylemiştir (Abbasi, 2015). Zakani, Yemen Devrimi'nin Suudi topraklarına kadar uzanacağını belirtmiştir. İran Dini Lideri Ali Hamaney'in Dış Politika Danışmanı Ali Ekber Velayeti İran'ın Husi militanları Lübnan'ın Hizbullah'ına benzer bir yapıya dönüştürmeyi planlandığından bahsetmiştir (Abbasi, 2015).

Çeşitli nedenlerle İran'ın Yemen'deki etkisini abarttığını ileri sürmek mümkündür. Birincisi, İran Husiler'in Yemen'deki başarısını İran'ın Batı'ya karşı ve özellikle Suudi Arabistan'a karşı başka bir zaferi olarak sunmak istemektedir. Böylelikle Tahran, hem İran içindeki hem de İran dışında Suriye, Irak ve Lübnan'daki destekçilerinin gözünde prestijini artırmayı hedeflemektedir. Yanısıra

İran, içerideki ve uluslararası muhaliflerini savunmaya geçmek zorunda bırakılmak istemektedir (Shahidsaless, 2015). Bunun yanında İran'ın Yemen'de etkili olduğu algısını yaratmak Suudi Arabistan'ın Yemen'de daha fazla müdahil olması sonucunu doğuracaktır. Bunun İran için çeşitli avantajlarının olduğu düşünülebilir: Riyad'ın kaynaklarının tükenmesini sağlamak, Suudi Arabistan'ı Yemen'de meşgul ederek İran'ın Suudi Arabistan'la rekabet halinde olduğu Suriye ve Lübnan gibi bölgelerde elini rahatlatmak, Suudi Arabistan'ın Yemen Savaşı'nda neden olduğu insani felaket nedeniyle bu ülkenin uluslararası güvenilirliğine zarar vermek (Kendall, 2017, s. 5).

İran'ın Yemen'deki etkisini olduğundan fazla göstermek paradoksal bir şekilde sadece İran'ın çıkarları için değil Yemen Hükümeti'nin ve Suudi Arabistan'ın politikalarıyla da uyumludur (Kendall, 2017, s. 5). Yemen Hükümeti uzun yıllardır Husiler'i İran'ın bir vekili olarak göstermiştir. Böylelikle Yemen Hükümeti, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinden daha fazla askeri ve mali destek elde etmeye çalışmıştır. Diğer yandan İran'ın Yemen'deki etkisini olduğundan fazla göstermek Suudi Arabistan'ın Yemen'deki askeri müdahalesini meşrulaştırmasına yardımcı olmaktadır.

Husiler, Suudiler'in Mart 2015'te başlayan Yemen saldırısından sonra İran'la git gide daha da yakınlaşmıştır. Kasım 2019'da Husiler sınırı geçerek Suudi Arabistan'a girip bu ülkenin birlikleriyle çatışmaya başladıklarında İran'ın bu grup hakkındaki bakış açısı değişmeye başlamıştır. Bu noktadan sonra Tahran Husiler'i artık yerel bir topluluk olarak görmekle kalmayıp Suudi Arabistan'a karşı muhtemel bir müttefik olarak görmeye başlamıştır. Savaş Suudi Arabistan için giderek kazanılmaz hale geldikçe ve Husiler'in Yemen'deki etki sahası genişledikçe İran bir ortak olarak Husiler'e daha fazla ilgi duymaya başlamıştır.

İran'ın Husiler'e yaptığı yatırımlar – askeri, finansal, nakit, petrol vb. – 2015'ten beri önemli ölçüde artmasına rağmen görece sınırlıdır. Bununla birlikte İran'ın Yemen'de yaptığı yatırımlardan elde ettiği getiriler yapılan yatırımlarla kıyaslandığında oldukça büyüktür. Hiç şüphesiz İran'ın en büyük kazancı Yemen'de Suudi Arabistan'a yakın bir rejimin ülkenin kontrolünü ele geçirmesinin önlenmesi olmuştur. Yani İran Yemen'de en fazla birkaç yüz milyon dolarlık küçük yatırımlar yapmış fakat bunun karşılığında büyük faydalar sağlamıştır. İran'ın Yemen'de yaptığı harcamalar Suudi Arabistan'ın yaptığı onlarca milyar dolarlık harcamayla kıyaslandığında oldukça küçüktür. İran yaptığı küçük yatırımlar karşılığında Yemen'deki etkisini artırmışken Suudi Arabistan'sa maliyeti yüksek bir savaşı sürdürmek zorunda kalmıştır (Juneau, 2021, s. 15).

İran'ın sağladığı silahlar Husiler'in ateş gücünün sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Husiler'in silahlarının önemli bir kısmı Yemen ordusundan elde edilen silahlardan, Yemen ordusunun silahlarının yağmalanmasından, Husiler'in kabile milislerinden elde ettikleri silahlardan ve karaborsada satın aldıkları silahlardan kaynaklanmaktadır (Juneau, 2021, s. 11). Ayrıca, Husiler gelirlerini kurumsal vergiler, gümrük vergileri, haraç, rakiplerin varlıklarının gasp edilmesi gibi Yemen'deki yerel kaynaklardan İran'dan bağımsız olarak üretmektedir (Juneau, 2021, s. 13).

Zamanla İran'ın Husiler'e yaptığı silah yardımının hem sayısı hem niteliği artmıştır. İran, zamanla Husiler'e daha fazla sayıda ve daha yüksek teknoloji silahlar sağlamıştır. 2017'nin sonunda BM Yemen Uzmanlar Paneli'nin elde ettiği bulgulara göre İran, Yemen'e silah ambargosu kararını alan BM Güvenlik Konseyi'nin 2216 no'lu kararını ihlal etmiştir (U.N. Security Council, 2018). Panel'e göre İran Husiler'e balistik füze parçaları ve dron teknolojisi sağlamıştır. Husiler bu uzun menzilli balistik füzeler sayesinde Suudi Arabistan'ın iç kesimlerini vurma olanağı bulmuştur. Bunun yanında İran'ın Yemen'e az sayıda askeri danışman gönderdiği de ortaya çıkmıştır (Knights, 2018). Sonraki yıllarda da Panel İran'ın Husiler'e sağladığı askeri yardım iddialarını teyit etmiştir. Ocak 2018'de Panel, İran'ın Husiler'e anti-tank güdümlü silahlar ve füze teknolojisi, deniz

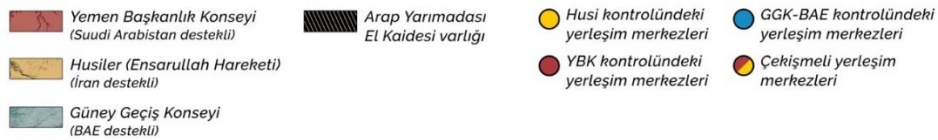
mayınları, insansız hava araçları, 122 milimetrelik Katyusha roketleri, Misagh-2 taşınabilir hava savunma sistemleri (MANPADS), RDX yüksek patlayıcıları, balistik ve cruise füzeler ve insansız deniz araçları sağladığını ortaya koymuştur (U.N. Security Council, 2018, s. 18). İran'ın Husiler'e sağladığı askeri desteğin yanında Husiler ve İran arasındaki yakınlaşma diplomatik alanda da devam etmiştir. Ağustos 2019'da Husiler İran'a ilk büyükelçilerini atamış, İran da Ekim 2020'de San'a'ya büyükelçi atayarak buna karşılık vermiştir. Ayrıca İran'ın Husiler'e parasal yardımda da bulunduğu düşünülmektedir. Örneğin, İran İslam Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü'nün kaçak İran petrol ve petrol ürünlerinden elde edilen milyonlarca dolarlık geliri Husiler'e transfer ettiği öne sürülmektedir (Blinken, 2021). İran'ın Husiler'i en çok desteklediği alanlardan birisi de medyadır. Husiler'in televizyon kanalı Al-Masirah Hizbullah desteğiyle Beyrut'tan yayın yapmaktadır.

Doğru bir şekilde ortaya konulduğu üzere: Husiler kendi gelirlerini üretebildikleri ve topraklarını kontrol etmeye devam ettikleri sürece Yemen'le ilgili meselelere odaklanmaları İran'la ilişkilerinin derinliğini sınırlandıracaktır. Şu anda her iki tarafın çıkarlarına hizmet eden bu ilişki büyük ölçüde işlemsel kalmaktadır. Husiler İran desteğinden faydalanmaktadır fakat İranlı destekçileri tarafından kontrol edilmek, onlara bağımlı olmak yada borçlu olmak istememektedir (Johnston vd., 2020, s. 70-71).

Harita 1: Yemen'deki Güçlerin Kontrol Ettiği Bölgeler

Yemen'de Son Durum - Ocak 2024

Kaynak: Mepa News, Yemen'de son durum – Ocak 2024. <https://cdn.mepanews.com/other/2024/01/17/yemen-ocak-2024.jpg>

8. Suudi Arabistan ve İran Yakınlaşması ve Yemen Savaşı'na Muhtemel Etkisi

Ocak 2016'da Suudi Şii din adamı Nimr el-Nimr'in idam edilmesi ve Tahran'daki Suudi Arabistan Elçiliği'nin yağmalanmasından sonra Suudi Arabistan-İran arasında kesilen diplomatik ilişkiler Çin'in aracılık etmesiyle 10 Mart 2023'te tekrar canlanmıştır. Bu yakınlaşma Husi-Suudi

müzakerelerinin başlamasına yardımcı olmuştur. Bu çerçevede Eylül 2023'te Riyad'da taraflar arasında beş günlük bir görüşme gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan müzakereleri övgüyle karşılamıştır (Gambrell, 2023).

İran açısından bakıldığında 2022'de ülke çapında ayaklanmalarla, Batı'nın yaptırımlarıyla karşılaştığı ve nükleer müzakerelerin durdurduğu bir ortamda Suudi Arabistan'la yakınlaşma İran'ın hem ülke içinde hem de bölgesel siyaset açısından rahatlamasına yardımcı olacaktır. Suudi Arabistan'ın Yemen'deki savaştan kendini kurtarma yönündeki arzusu göz önünde bulundurulduğunda Yemen dosyası İran için en kolay ilerlenebilecek alanlardan biri olarak görünüyordu. Suudi Arabistan içinse ülkenin Ufuk 2030 hedeflerini gerçekleştirmesi için sınırlarında ve bölgede istikrarın sağlanması gerekiyordu (Jalal, 2023). Bu nedenle Yemen Savaşı'nın bitmesi Suudi Arabistan'ın ekonomik ve siyasal çıkarlarıyla örtüşüyordu. Bu faktörler İran ve Suudi Arabistan yakınlaşması ve Yemen konusunda adım atılması için uygun bir zemin yaratmıştır.

Suudi Arabistan-İran Anlaşması'nın Yemen Savaşı'yla ilgili bazı etkileri olacaktır. Her ne kadar Suudi Arabistan Yemen'deki askeri operasyonları sona erdirmeyi kabul etse de bu, muhtemelen ülkede savaşın sona ermesi anlamına gelmeyecektir. Uluslararası Kriz Grubu'nda Yemen uzmanı olan Ahmed Nagi'ye göre Tahran-Riyad yakınlaşması Yemen'le ilgili bölgesel dengeyi değiştirmekle birlikte iç çatışmanın hızlı bir şekilde çözülmesi çok kolay olmayacaktır (Ebrahim ve Salem, 2023). Çünkü Yemen meselesi bölgesel olmaktan daha çok Yemen'in yerel aktörleriyle ilgili bir durumdur.

Suudi Arabistan-İran Anlaşması'na rağmen Yemen meselesinde ilerlemek kolay değildir. Yemen'deki paydaşlar uzlaştırılması oldukça güç gözükken farklı pozisyonlara sahiptir. Yemen'in uluslararası olarak tanınmış hükümetini temsil eden Başkanlık Liderlik Konseyi Yemen'in meşru hükümetinin San'a'da yeniden kurulmasını ve başta Husiler olmak üzere milis grupların silahlarının bertaraf edilmesini savunmaktadır. Güney Yemen'i kontrol eden ve BAE'yle yakın ittifak kuran Güney Geçiş Konseyi ise, Başkanlık Liderlik Konseyi ve İslamcı İslah Partisi gibi İran-Suudi Anlaşması'na şüpheyle yaklaşmaktadır ve anlaşmanın Husiler'in lehine bir durum yaratacağını düşünmektedir (Khoury, 2023). Konsey, ülkede 1990'da birleşik Yemen'in ortaya çıkmasından önceki statüye – yani Yemen'in kuzey ve güney olarak ikiye ayrıldığı döneme – dönülmesini istemektedir. Husiler ise bırakın ayrılmayı Yemen'de bir konfederasyona bile karşı çıkmakta ve başkentlerini kendilerinin kontrol edeceği birleşik bir Yemen'in oluşumunu savunmaktadır (Ebrahim ve Salem, 2023). Husiler'in bu talebine ise Suudiler ve Emirlikler pek sıcak bakmamaktadır. Kısacası Yemen'de savaşan tarafların taleplerini uzlaştırmak pek kolay olmayacaktır.

Ayrıca, Suudi Arabistan ve Husiler arasında bir barış anlaşmasını güçleştiren bir faktör de böyle bir anlaşmanın Yemen'deki savaşın temelinde yatan ülkedeki siyasal ve sosyal parçalanmışlığı ortadan kaldıramamasıdır. Thomas Juneau: "Riyad çoktan kaybedilmiş bir dava olan bir savaştan çekilmenin maliyetlerini azaltmaya çalışıyor. Suudi-Husi görüşmelerinin sonucunun Husiler'in siyasal ve askeri gücünün kurumsallaşması ve Yemen'in parçalanmış bir devlet olarak pekişmesi olacağına inanıyorum. Bu sonuç istikrar ve gelişme için elverişli değildir. Sonuç olarak Yemen'in tekrar çatışmaya kayma riski yüksektir." demiştir (Juneau, 2023). Kısacası Yemen'de sürdürülebilir bir barışın ortaya çıkması kolay görünmemektedir.

9. Sonuç

Arap ayaklanmalarıyla birlikte Orta Doğu hem bölge güçlerinin hem de bölge dışı devletlerin rekabete girdiği kaotik bir coğrafyaya dönüşmüştür. Arap ayaklanmalarının ortaya çıkmasıyla bölge anarşik bir yapıya evrilmiştir. Düzensizliğin hakim olduğu bu ortamda güvenliklerini sağlamak ve

güçlerini artırmak için kendi güçlerine dayanmıştır. Bu durum bölgede bir güvenlik ikileminin ortaya çıkmasına uygun bir ortam hazırlamıştır. Ortaya çıkan güvenlik ikilemi bölge dışı aktörler ve bölge devletlerinde tehdit algısını artırmıştır. Suudi Arabistan ve İran'ın güç rekabetine girdiği ve güvenlik tehditlerinin ön plana çıktığı Yemen krizi de bu yaklaşımdan bağımsız değildir. Bu yüzden Arap ayaklanmaları sırasında Yemen'de İran-Suudi Arabistan rekabetini açıklayabilecek en uygun yaklaşım neo-realist teori olarak görünmektedir.

Yemen, Arap ayaklanmalarının başlamasından sonra 1979'dan beri süregelen İran-Suudi Arabistan rekabetine yeni bir boyut olarak eklenmiştir. Yemen, Riyad'ın Arap ayaklanmaları sırasında en sert tepki verdiği bir bölge olmuştur. Sınırdış bir ülke olarak Suudi Arabistan'ın güvenliğini yakından ilgilendirmesi, MbS'nin hem ülke içinde hem de bölgesel olarak liderliğini pekiştirmek istemesi Riyad'ın Yemen'de 2015'te askeri müdahalede bulunmasının yolunu açmıştır. Riyad'ın Yemen'deki en önemli endişelerinden birisi Husiler'le yakın işbirliği kuran İran'ın Suudi Arabistan'ın güvenliğine yeni bir tehdit oluşturacak olmasıdır.

Fakat Suudi Arabistan Yemen'de Husiler'in beklenmedik bir direnciyle karşılaşmış ve giderek artan bir şekilde Yemen'deki savaşın kazanılamaz olduğunu fark etmeye başlamıştır. Savaşa Riyad'ın milyarlarca dolar harcamasına rağmen birkaç hafta içerisinde kazanılması beklenen zaferin gelmemesi, Yemen'deki insani kriz nedeniyle Riyad üzerinde artan uluslararası baskı, yüksek askeri harcamaların bütçe açığına yol açması, pandemi nedeniyle Suudi Arabistan'da hayatın felç olması ve pandemi sırasında petroldeki talep düşüklüğü nedeniyle petrol gelirlerinin dramatik bir şekilde düşmesi ve Suudi Arabistan'da ekonomik krizin ortaya çıkması Riyad'ın Yemen'deki askeri müdahalede u dönüşü yapmasına neden olmuş ve onu ateşkes arayışına itmiştir.

Suudi Arabistan ve İran Yemen'de rekabete girmişlerdir. Suudi Arabistan Yemen'deki savaşta Hadi liderliğindeki uluslararası meşruiyeti olan hükümeti desteklerken İran ise Husiler'i desteklemiştir. Suudi Arabistan askeri müdahaleye uluslararası meşruiyeti artırmak için Husiler ve İran ilişkiden kaynaklanan Şii tehdit algısını vurgulamıştır. Benzer bir şekilde İran da bölgedeki prestijini artırmak için ilişkinin Şii boyutuna vurgu yapmış ve Yemen'i "direnci ekseninin" yeni bir parçası olarak sunmaya çalışmıştır. Bununla birlikte yaygın olarak düşünüldüğünün aksine İran-Husi ilişkilerinin temel sütunu ortak Şii mezhebine mensup olmaktan çok karşılıklı faydaya dayalı çıkar ilişkisidir. İran, Husiler'e askeri, mali, eğitim ve medya alanında yüksek miktarlarda olmayan destekte bulunmuştur. Bunun karşılığında bölgedeki ana rakibi olan Suudi Arabistan'a Husiler eliyle yadsınamaz bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Suudi Arabistan'sa milyarlarca dolar yatırmasına rağmen savaşın büyük ekonomik maliyetiyle karşı karşıya kalmış ve insani kriz nedeniyle uluslararası saygınlığı zedelenmiştir.

Çin liderliğinde gerçekleştirilen ve Mart 2023'te duyurulan Suudi Arabistan-İran Anlaşması Suudi Arabistan için Yemen'den onurlu bir çıkış fırsatı sunmaktadır. Bununla birlikte Yemen'de sahadaki paydaşların uzlaştırılması güç pozisyonlara sahip olması savaşın sona erdirilmesi için gösterilen çabaları zorlaştırmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Abbasi, M. (2015, Mart 13). Iran continues to boast of its regional reach. *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/iran-continues-boast-its-regional-reach>
- Acaps (2020). *Tribes in Yemen: An Introduction into the tribal system*. https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20200813_acaps_thematic_report_tribes_in_yemen_0_0.pdf
- Alarabiya News (2015, Mart 25). *Hadi asks U.N. to back military action by "willing countries"*. <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2015/03/25/Yemen-asks-U-N-to-back-military-action-by-willing-countries->
- Al-Dawsari, N. (2023, Mart 27). A Saudi-Houthi deal won't bring lasting peace in Yemen. *Middle East Institute*. <https://www.mei.edu/publications/saudi-houthi-deal-wont-bring-lasting-peace-yemen>
- Al-Hamdani, S. (2015, Mart 3). Yemen's legitimacy crisis is not new but critical. *The New Arab*. <https://www.newarab.com/opinion/yemens-legitimacy-crisis-not-new-critical>
- Al-Maimouni, A. (2022, Nisan 30). The Saudi war of necessity in Yemen. *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/feature/saudi-war-necessity-yemen-202076>.
- Al-Mowafak, H. (2021, Nisan 6). Yemen's water crisis: A new urgency to an old problem. *Peacelab Blog*. <https://peacelab.blog/2021/04/yemens-water-crisis-a-new-urgency-to-an-old-problem>
- Asl, S. S. ve Karaoğlu, O. (2023). Jeopolitik açıdan Suudi Arabistan-Yemen sınır anlaşmazlığı ve Husiler meselesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 19(45), 363-392. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.1320084>
- Baylis, J. ve Rengger, N. J. (1992). Introduction. İçinde J. Baylis ve N. J. Rengger (Ed.), *Dilemmas of world politics: international issues in a changing world* (s. 1-27). Oxford University Press.
- Blinken, A. J. (2021, Haziran 10). U.S. sanctions international network enriching Houthis in Yemen. *US Department of State*. <https://www.state.gov/u-s-sanctions-international-network-enriching-houthis-in-yemen/>
- Boroujerdi, M. (2022, Kasım 21). Sunnis in Iran: Protesting against decades of discrimination and repression. *Washington Institute*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/sunnis-iran-protesting-against-decades-discrimination-and-repression>
- Bradley, J. R. (2006-2007). Iran's ethnic tinderbox. *The Washington Quarterly*, 30(1), 181-190. <https://doi.org/10.1162/wash.2006-07.30.1.181>
- Brandt, M. (2017). *Tribes and politics in Yemen: A history of the Houthi conflict*. Oxford University Press.
- Central Intelligence Agency (2023, Mart 21). *The World Bank in Yemen*. <https://www.worldbank.org/en/country/yemen/overview>
- Chubin, S. ve Tripp, C. (1996). Iran-Saudi Arabia relations and regional order. *International Institute for Strategic Studies*. Adelphi Paper. (204).
- CIA (tarih yok). *The world factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook>

- Clausen, M.-L. (2022). Delegation or intervention: Yemen as a theatre for the rivalry between Iran and Saudi Arabia. İçinde E. Wastnidge ve S. Mabon (Ed.), *Saudi Arabia and Iran: the struggle to shape the Middle East. identities and geopolitics in the Middle East* (s. 156-172). Manchester University Press.
- Çendek, S. Y. ve Öрки, A. (2019). Arap Baharı sürecinde Libya, Suriye ve Yemen’de yaşanan iç savaşlar: Karşılaştırmalı bir çözümleme. *Elektrik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 42-58.
- Doğan, S. (2020, Nisan 8). Suudi Arabistan ordusu ve Yemen savaşı. *INSAMER*, analiz.
- Ebrahim, N. ve Salem, M. (2023, Mart 22). A Saudi-Iran reconciliation may not end the war in Yemen just yet. *Cnn.com*. <https://edition.cnn.com/2023/03/22/middleeast/yemen-war-saudi-iran-mime-intl/index.html>’de alıntılanmıştır
- Edroos, F. (2017, Ekim 20). Is the UAE pushing South Yemen towards secession? *Al-Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/20/is-the-uae-pushing-south-yemen-towards-secession>
- Esfandiary, D. ve Tabatabai, A. (2016). Yemen: an opportunity for Iran-Saudi dialogue? *The Washington Quarterly*, 39(2), 155-174. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2016.1204415>
- Fakude, T. (2022, Haziran 6). Saudi Arabia is losing the war in Yemen after seven years of mayhem and destruction. *Middle East Monitor*. <https://www.middleeastmonitor.com/20220606-saudi-arabia-is-losing-the-war-in-yemen-after-seven-years-of-mayhem-and-destruction/>
- Fattah, K. (2013, Kasım 21). Yemen – another battlefield in Saudi–Iran proxy war. *VOA News. Middle East Voices*. <http://middleeastvoices.voanews.com/2013/11/insight-yemen-another-battlefield-in-Saudi–Iran-proxy-war-16406/#ixzz3lopW40Wj>
- Gambrell, J. (2023, Eylül 20). Saudi Arabia praises “positive results” after Yemen’s Houthi rebels visit kingdom for peace talks. *AP News*. <https://apnews.com/article/saudi-arabia-yemen-war-peace-talks-d2a9ad9efe1ab0b4f5d51597098f46a2>
- Gause, G. (2021, Aralık 10). What does U.S. “Withdrawal” from the Middle East mean? *The Arab Gulf States Institute in Washington*. <https://agsiw.org/what-does-u-s-withdrawal-from-the-middle-east-mean/>
- Global Security.com (tarih yok). *Zaydi Islam*. <https://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-zaydi.htm>
- Gulf States Newsletter (2016, Kasım 3). *Quantifying a “taboo” subject: Saudi Arabia counts the cost of Yemen war*. <https://www.gsn-online.com/news-centre/article/quantifying-taboo-subject-saudi-arabia-counts-cost-yemen-war>
- Gordon, A. ve Parkinson, S. (2018, Ocak 27). How the Houthis became “Shi’a”. *MERIP*. <https://merip.org/2018/01/how-the-houthis-became-shia/>
- Harb, I. K. (2020, Nisan 12). Saudi Arabia is preparing to end the war in Yemen. *Al-Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/4/12/saudi-arabia-is-preparing-to-end-the-war-in-yemen>
- Held, A. (2019, Haziran 20). In rare rebuke to Trump, Senate votes to block Saudi arms sale. *NPR*. <https://www.npr.org/2019/06/20/734437874/in-rare-rebuke-totrump-senate-votes-to-block-saudi-arms-sales?t=1596137834571&t=1596484146263>

- Herz, J. H. (1950). Idealist Internationalization and the Security Dilemma. *World Politics*, 2(2), 157-180. <https://doi.org/10.2307/2009187>
- Iran Primer (2015, Şubat 23). *Report: Saudi-Iranian "Cold War" in Yemen*. <https://iranprimer.usip.org/blog/2015/feb/23/report-saudi-iranian-cold-war-yemen>
- Jalal, I. (2023, Nisan 5). China and the Saudi-Iran rapprochement: implications for Yemen. *Middle East Institute*. <https://www.mei.edu/publications/china-and-saudi-iran-rapprochement-implications-yemen>
- Johnsen, G. D. (2021, Ekim 8). Seven Yemens: how Yemen fractured and collapsed, and what comes next. *The Arab Gulf States Institute in Washington*. (4), <https://agsiw.org/seven-yemens-how-yemen-fractured-and-collapsed-and-what-comes-next/>
- Johnsen, G. D. (2023, Ocak 4). From the mountains, into the palace: The Houthis won the war but might lose what comes next. *The Arab Gulf States Institute in Washington*. (1), https://agsiw.org/wp-content/uploads/2022/12/Johnsen_Houthis_final.pdf
- Johnston, T., Lane, M., Casey, A., Williams, H. J., Rhoades, A. L., Sladden, J., Vest, N., Reimer, J. R. ve Haberman, R. (2020). *Could the Houthis be the next Hizballah?: Iranian proxy development in Yemen and the future of the Houthi movement*. Rand.
- Juneau, T. (2016). Iran's policy towards the Houthis in Yemen: a limited return on a modest investment. *International Affairs*, 92(3), 647-663. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12599>
- Juneau, T. (2021). How war in Yemen transformed the Iran-Houthi partnership. *Studies in Conflict and Terrorism*, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2021.1954353>
- Juneau, T. (2023, Mayıs 15). Negotiating Saudi Arabia's defeat and the Houthi victory in Yemen. *War on the Rocks*. <https://warontherocks.com/2023/05/negotiating-saudi-arabias-defeat-and-the-houthi-victory-in-yemen/>
- Kendall, E. (2017). Iran's fingerprints in Yemen: real or imagined? *Atlantic Council*. Issue Brief.
- Khoury, N. A. (2023, Mart 22). Yemen and the Saudi-Iran rapprochement. *Arab Center Washington DC*. <https://arabcenterdc.org/resource/yemen-and-the-saudi-iran-rapprochement/>
- Knights, M. (2018). The Houthi war machine: From guerrilla war to state capture. *CTC Sentinel* 11(8), <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2018/09/CTC-SENTINEL-092018.pdf>
- Lackner, H. (2023). *Yemen, poverty, and conflict*. Routledge.
- Luck, T. (2017, Ağustos 24). In Saudi diplomatic shift on Iraq, a hand to Sunnis...and Shiites. *The Christian Science Monitor*. <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2017/0824/In-Saudi-diplomatic-shift-on-Iraq-a-hand-to-Sunnis-and-Shiites>
- Mabon, S. (2018, Kasım 12). Bahrain: The epicentre of the Saudi-Iranian rivalry. *The Foreign Policy Centre*. <https://fpc.org.uk/bahrain-the-epicentre-of-the-saudi-iranian-rivalry/>
- Mearsheimer, J. (2016). Structural realism. İçinde T. Dunne, M. Kurki ve S. Smith (Ed.), *International relations theories: discipline and diversity* (4. bs.), Oxford University Press.
- Mearsheimer, J. (2017). Anarchy and the struggle for power. İçinde R. J. Art ve R. Jervis (Ed.), *International politics: enduring concepts and contemporary issues* (13. bs.), (s. 70-80). Pearson.

- Mepa News, *Yemen'de son durum – Ocak 2024*.
<https://cdn.mepanews.com/other/2024/01/17/yemen-ocak-2024.jpg>
- Minority Rights Group (tarih yok). <https://minorityrights.org>
- Mirza, M. N., Abbas, H. ve Qaisrani, I. H. (2021). Structural sources of Saudi-Iran rivalry and competition for the sphere of influence. *Sage Open*, 11(3), 1-9.
<https://doi.org/10.1177/21582440211032642>
- Nasser, A. (2022, Temmuz 28). Yemen's prospects for unity are uncertain after many years of war. *Arab Center Washington DC*. <https://arabcenterdc.org/resource/yemens-prospects-for-unity-are-uncertain-after-many-years-of-war/>'de alıntılanmıştır
- Nasser, A. (2016, Ocak 20). How long can Saudi Arabia afford Yemen war? *Al-Monitor*.
<https://www.al-monitor.com/originals/2016/01/yemen-war-saudi-arabia-economic-repercussions.html>
- Neo, R. (2020). Religious securitisation and institutionalised sectarianism in Saudi Arabia. *Critical Studies on Security*, 8(3), 203-222. <https://doi.org/10.1080/21624887.2020.1795479>
- New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade (2021, Nisan 18). *The importance of the Suez Canal to global trade*. <https://www.mfat.govt.nz/en/trade/mfat-market-reports/the-importance-of-the-suez-canal-to-global-trade-18-april-2021/>
- Ottaway, D. B. (2015). Saudi Arabia's "terrorist" allies in Yemen. *Wilson Center Middle East Program*. Viewpoints, (81).
https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/saudi_arabias_terrorist_allies_in_yemen.pdf
- Radman, H. (2022, Ocak 17). Between hegemonic aspirations and the need for peace and stability: Saudi Arabia's role in Southern Yemen. *Sana'a Center for Strategic Studies*.
https://sanaacenter.org/files/Saudi_Arabias_Role_in_Southern_Yemen_En.pdf
- Reliefweb (2022). *Yemen fact sheet, january 2022*. https://reliefweb.int/report/yemen/yemen-fact-sheet-january-2022?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwrcKxBhBMEiwAIVF8rMqm-U1Pu_rUieJXJVH1TidzRngoHkVB4GCXgk2uM8Ro7tNGzpb68RoCg3sQAVD_BwE
- Reliefweb (2023, Eylül 22). *World Bank approves additional funds for better health, nutrition, water and sanitation services for millions of vulnerable Yemenis*.
<https://reliefweb.int/report/yemen/world-bank-approves-additional-funds-better-health-nutrition-water-and-sanitation-services-millions-vulnerable-yemenis>
- Riedel, B. (2020, Nisan 13). Order from chaos: Saudi Arabia wants out of Yemen. *Brookings*.
<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/04/13/saudi-arabia-wants-out-of-yemen/>
- Salisbury, P. (2015). Yemen and the Saudi-Iranian "Cold War". *Chatham House – Royal Institute of International Affairs*. Research Paper.
https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150218YemenIranSaudi.pdf
- Saudi Embassy (2015, Mart 25). *Statement by Saudi ambassador Al-Jubeir on military operations in Yemen*. <https://www.saudiembassy.net/press-release/statement-saudi-ambassador-al-jubeir-military-operations-yemen>

- Saudi Embassy (2019). *Saudi Arabia and counterterrorism*. <https://www.saudiembassy.net/sites/default/files/SAUDI%20ARABIA%20AND%20COUNTERTERRORISM.pdf>
- Schmitz, C. (2015, Şubat 14). Yemen's Ansar Allah: causes and effects of its pursuit of power. *Middle East Institute*. <http://www.mei.edu/content/at/yemens-ansar-allah-causes-and-effects-its-pursuit-power>
- Shahidsaless, S. (2015, Şubat 12). Does Iran really control Yemen? *Al-Monitor*. <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/02/iran-yemen-houthis-axis-of-resistance.html>
- Sleiman-Haidar, R. (2018, Haziran 22). Saudi-Iranian rivalry and the impact on the Syrian conflict. *LSE's Middle East Centre Blog*. <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2018/06/22/saudi-iranian-rivalry-and-the-impact-on-the-syrian-conflict/>
- Stark, A. (2022, Nisan 29). Can the Riyadh reshuffle bring peace for Yemen? *War on the Rocks*. <https://warontherocks.com/2022/04/can-the-riyadh-reshuffle-bring-peace-to-yemen/>
- Stephens, M. (2015). The Gulf states. İçinde J. Eyal ve E. Quintana (Ed.), *Inherently unresolved: Regional politics and the counter-ISIS campaign*, (s. 23-29). Royal United Services Institute.
- Şahin, T. Y. ve Kocatepe, D. (2022). İran'ın güvenlik politikasında Yemen'in rolü: tarihsel ve mezhepsel bir değerlendirme. *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(42), 45-61. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2207476>
- Transfeld, M. (2017, Şubat 14). Iran's small hand in Yemen. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/sada/67988>
- Twaij, A. (2019, Temmuz 2). Mohammed bin Salman is making Muslims boycott Mecca. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2019/07/02/mohammed-bin-salman-is-makingmuslims-boycott-mecca-hajj-islam-pilgrimage-saudi-arabia/>
- U.N. Security Council (2018, Ocak 26). *Final report of the panel of experts on Yemen*.
- Wehrey, F., Karasik, T. W., Nader, A., Ghez, J., Hansell, L. ve Guffey, R. A. (2009). *Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation and implications for U.S. policy*. RAND.
- Wilson Center (2022, Temmuz 7). Who are Yemen's Houthis? <https://www.wilsoncenter.org/article/who-are-yemens-houthis>